

УДК 351.861

Назар Олександрович Ярмиш
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проведено комплексне дослідження поняття «громадська безпека», здійснено критичний аналіз поглядів вчених щодо його визначення. Запропоновано авторську дефініцію поняття «громадська безпека».

Ключові слова: громадська безпека, громадський порядок, безпека, кримінологія, загальна захищеність.

Постановка проблеми. Досягнення цивілізації у технічній, гуманітарній, природничо-перетворювальній та інших сферах забезпечують сьогодні комфортну життєдіяльність людини. В умовах розвиненої інфраструктури населених пунктів, у цілому доступних природних ресурсів, впливовості апарату держави, появи нових напрямів у взаємодії з інституціями громадянського суспільства і регулюванні суспільних відносин й нівелювання протиріч, високого рівня політичної, договірної публічно-правової та приватноправової практики як всередині країни, так і на міжнародному рівні, їх допомогу і вплив важко переоцінити. Однак діалектика руху матерії та енергії у соціальному просторі не може бути описана лінійними закономірностями, у зв'язку з чим порядок із більш чи менш очевидними благами й можливостями цивілізованого, гармонійного розвитку сучасної особистості в останні десятиліття все частіше знаходять свій прояв деструктивні моделі людської діяльності. Їх спектр та комбінації настільки широкі й поліваріативні, що потреба

у їх осмисленні диктує первинну необхідність у використанні синтетичного поняття, яке вводило б ці прояви до єдиного феноменологічного дискурсу та надавало б можливість здійснювати науковий пошук на системному рівні. В якості такого поняття в науці зазвичай оперують категорією «громадська безпека». Вона є достатньо об'ємним та водночас малодослідженим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним питанням сутності та проблемам забезпечення громадської безпеки присвячені праці багатьох правників-адміністративістів, криміналістів, кримінологів, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, Ю. М. Козлова, О. В. Кузьменко, С. О. Кузніченка, В. А. Липкана, Ю. С. Небеського, М. С. Небеської, Ю. В. Никітіна, В. М. Плішкіна, І. І. Плохого, О. П. Рябченко, Ю. О. Тихомирова, В. Г. Фатхутдінова та ін. Однак, незважаючи на суттєвий внесок означеної плеяди дослідників у розроблення на концептуальному рівні змісту й похідних аспектів громадської безпеки, низка наукових положень залишається недоопрацьованою, до того ж має місце змішування суміжних понять (зокрема, внутрішня, національна, міжнародна, громадська, суспільна, соціальна безпека тощо), невиправдане уведення до доктринального обігу термінів-фантомів, що не позначають окремого явища об'єктивної дійсності, ускладнюючи розуміння феноменологічного зрізу безпеки людей.

Метою статті є комплексне дослідження поняття «громадська безпека».

Виклад основного матеріалу. В науці не склалося єдиного бачення змісту поняття «громадська безпека». Існуючі погляди різняться як за змістовними, так і атрибутивними рисами. Наприклад, Л. Л. Попов розглядає громадську безпеку як систему суспільних відносин, що складаються відповідно до правових, технічних, будівельних та інших норм при використанні об'єктів і предметів, які становлять підвищену небезпеку для людей і суспільства в цілому, або при настанні особливих умов у зв'язку зі стихійними лихами чи іншими надзвичайними обставинами соціального або техногенного характеру [1, с. 663]. Аналогічну думку висловлює О. В. Серьогін, який громадську безпеку вважає системою суспільних відносин, що складаються відповідно до правових норм при використанні об'єктів, що становлять підвищену небезпеку для суспільства, чи під час настання особливих умов [2, с. 16]. Однак, як справедливо зауважує Ю. С. Небеський, на відміну від О. В. Серьогіна (та окремі вчені, що стоять на позиціях прив'язки сутності громадської безпеки до джерел небезпеки – *Н. Я.*), інші науковці (Ю. П. Битяк, Б. П. Кондратов) переконані, що громадська безпека не може існувати тільки під час використання об'єктів, які становлять підвищену небезпеку для

суспільства, або під час настання особливих умов (небезпеки), оскільки вона залежить від багатьох соціальних чинників, зокрема, стану правопорядку в країні, благоустрою міст, обладнання об'єктів, що призначені для масового відвідування тощо [3, с. 128; 4, с. 83; 5, с. 20].

Певною мірою усуває вказаний недолік визначення, запропоноване Ю. С. Небеським, який вважає за можливе під громадською безпекою розуміти загальну захищеність, що відповідає інтересам суспільства і громадян, стан суспільних відносин, що запобігає загрозі спричинення шкоди і забезпечує тим самим їх нормальне функціонування. «Громадська безпека, – зазначає науковець, – повинна бути спрямована на охорону державного і громадського порядку, забезпечення нормальних умов трудової діяльності та відпочинку громадян, у той же час громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена суспільства» [5, с. 20].

Таке бачення є в цілому прийнятним, проте слід все ж таки звернути увагу на деяку розмитість категорії «загальна захищеність, що відповідає інтересам суспільства і громадян». Йдеться про те, що наведена науковцем дефініція не дозволяє чітко встановити предмет громадської безпеки, її межі, а також відмежувати, скажімо, від такого поняття, як «національна безпека». Остання, зокрема, як впливає зі змісту ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV, визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, гарантування свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [6].

Таким чином, тлумачення громадської безпеки за допомогою оперування виключно категорією «загальна захищеність» не додає розуміння її суті. Хоча разом із цим не можна не відмітити, що і визначення національної безпеки, закріплене у згаданому вище Законі, також є неконкретизованим. Зокрема, залишається незрозумілим змістове навантаження терміна «національна», а також місце в цій системі кримінологічної, екологічної, ядерної та інших видів безпеки. При цьому є змога припустити, що громадська безпека може розглядатися як частина національної безпеки. Проте і в цій гіпотезі невизначеними залишаються межі співвідношення цих понять, площини перетину їх змісту.

Окрема група вчених висловлює спірну, на нашу думку, позицію, згідно з якою різні аспекти громадської безпеки ідентифікуються з формами прояву громадського порядку та/або його станом. Так, М. І. Логвиненко стверджує, що разом з іншими існують такі форми прояву громадської безпеки: технічна безпека, пов'язана з безпечним використання енергетичного, газового, промислового господарства; безпека в умовах стихійних природних явищ тощо [7, с. 12]. У цьому ж руслі розмірковує у своєму дисертаційному дослідженні і Ю. С. Небеський, зауважуючи, що громадський порядок є цілісним соціальним утворенням, яке має різні форми прояву, що зумовлює його охорону відповідними органами виконавчої влади:

- антикримінальна безпека, яка базується на активних діях громадян та діяльності правоохоронних органів з припинення правопорушень та злочинів;
- безпека дорожнього руху, оскільки у зв'язку із зростаючими темпами розвитку автомобільного транспорту і дорожнім будівництвом різко збільшилася загроза загибелі людей внаслідок дорожньо-транспортних пригод;
- пожежна безпека в громадських місцях (кінотеатрах, стадіонах, музеях, театрах, адміністративних та житлових спорудах);
- санітарно-епідеміологічне благополуччя громадян у громадських місцях має особливо важливе значення у сфері торгівлі продуктами харчування, на підприємствах м'ясної та молочної промисловості, на ринках, транспорті та у дитячих установах;
- екологічна безпека громадян у громадських місцях, оскільки отруйне повітря над багатьма великими містами України, скупчення сміття всередині міст і на звалищах, отруйна вода, вихлопні гази створюють непридатні умови для життя громадян, і передусім їх безпечного перебування в громадських місцях, які на відміну від квартири чи будинку відкриті для прямих шкідливих впливів [5, с. 17–18].

Співзвучним із наведеним є також і міркування Є. Б. Ольховського, який переконаний, що громадська безпека – це стан громадського порядку та його захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз [8, с. 9].

Вважаємо, що викладені думки не повною мірою обґрунтовані, не відображають співвідношення понять «громадський порядок» і «громадська безпека». Перше вживається на позначення певної упорядкованості явищ, процесів; друге ж – стану відсутності загроз певному суб'єктові, явищу або процесу. Дійсно, у деяких своїх атрибутивних характеристиках вони можуть і співпадати, тобто при належному упорядкуванні певної групи відносин апіорі встановлюються безпечні умови для їх розвитку. Проте, це лише атрибутивні (зовнішні) параметри, що не відбивають сутності категорій, які розглядаються. У той же час у певному порядку можуть закладатися безпекові ризики, загрози в тій чи іншій сфері, що є наслідком об'єктивно чи суб'єктивно зумовлених вад у концептуальних характеристиках вказаного порядку. Зокрема, у низці кримінологічних досліджень, присвячених нормативно-правовій детермінації злочинності, обґрунтовано, на нашу думку, стверджується про те, що недоліки позитивно-правового ядра, а отже, й правового порядку, здатні детермінувати криміногенні наслідки. Останні ж можуть бути ототожені із криміногенними загрозами громадській безпеці. Так, Ю. В. Орлов стверджує, що нормативно-правові детермінанти злочинності є досить поширеним явищем для вітчизняної системи права, а особливість нормативно-правової детермінації злочинності полягає у наявності двох принципово різних її типів – динамічного та статичного. Перший підпорядковується закону єдності та боротьби протиілежностей, реалізується в соціальній площині у формі конфлікту норми права та реалій функціонування того чи іншого соціального інституту. Статичний тип детермінації визначається наявністю юридико-догматичних недоліків нормативно-правового акта, які хоча безпосередньо і не залучені до конфліктної сфери соціальної взаємодії, проте можуть бути умовою вчинення злочину [9, с. 130]. Відповідні аналогії можливо провести і щодо «громадський порядок – громадська безпека». Головне те, що ці поняття різної якості, а їх змістовні характеристики знаходяться у різних феноменологічних площинах.

Громадський порядок як урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує належний стан громадського та особистого спокою громадян, повагу честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі [10, с. 18; 11, с. 224 та ін.], з точки зору феноменологічних настанов неklasичної філософії є відображенням належного та сущого стану соціального унормування, результатом об'єктивно-суб'єктивного буття соціальних норм. Громадська ж безпека – інтегративне утворення, що об'єднує в собі і ві-

дображення стану відсутності загроз (при наявності моделі комплексу останніх), прогнозовано очікуваних небезпек, реальної захищеності від них та готовності активно діяти у разі непередбачуваного (або слабко передбачуваного) розвитку подій. У змісті громадської безпеки, як бачимо, поєднуються характеристики і об'єктивного стану явищ, процесів (як результату інтенції), і очікуваних, змодельованих майбутніх їх станів, що ґрунтуються на прогностичних властивостях суб'єктів забезпечення громадської безпеки у поєднанні з властивостями перетворювальними, елімінаційними щодо небезпек.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі вищевикладеного можна вести мову про те, що громадська безпека – це багаторівневий, різноспрямований, динамічний феномен, який відображає функціонально спроможні параметри діяльності системи спеціалізованих суб'єктів захисту населення від загроз (їх нейтралізації та запобігання їм) техногенного, криміногенного, іншого антропогенного й природничо детермінованого характеру, а також стан суспільного та особистого спокою, що ґрунтується на рівновазі між існуючими і потенційними загрозами та наявним і можливим станом захисту від них, за якого забезпечується нормальний прогресивний розвиток соціальних груп і населення держави в цілому, реалізація людського потенціалу.

Список використаних джерел

1. Административное право / под ред. Л. Л. Попова. – Москва : Юристъ, 2002. – 699 с.
2. Серёгин А. В. Сущность общественного порядка и общественной безопасности как объектов административно-правовой системы / А. В. Серёгин // Актуальные проблемы совершенствования охраны общественного порядка и общественной безопасности в условиях перестройки. – Москва, 1989. – С. 12–21.
3. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і ф-тів / Ю. П. Битяк, В. В. Богущький, В. М. Гарашук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – Харків : Право, 2000. – 520 с.
4. Кондрашов Б. П. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения : монография / Б. П. Кондрашов. – Москва : Изд-во «Шит-М», 1998. – 296 с.
5. Небеський Ю. С. Адміністративно-правові засади охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян у сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Юрій Сергійович Небеський ; Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – Луганськ, 2008. – 227 с.

6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
7. Логвиненко М. І. Правове регулювання діяльності міліції по забезпеченню політичного права громадян на свободу зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Микола Іванович Логвиненко. – Х., 2004. – 20 с.
8. Ольховський Є. Б. Адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Є. Б. Ольховський. – Х., 2004. – 17 с.
9. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проєктів: науково-методичне забезпечення : [монографія] / Ю. В. Орлов. – Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпед-держвидав», 2010. – 266 с.
10. Серёгин А. В. Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления : учебное пособие / А. В. Серёгин. – Москва : Академия МВД СССР, 1975. – 195 с.
11. Орлов В. А. Конституційно-правова основа громадського порядку / В. А. Орлов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право». – 2013. – Вип. 5. – С. 223–229.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2015.

Назар Александрович Ярмыш

*(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)*

ПОНЯТИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье проведено комплексное исследование понятия «общественная безопасность», проведен критический анализ взглядов ученых относительно его определения. Предложена авторская дефиниция понятия «общественная безопасность».

Ключевые слова: *общественная безопасность, общественный порядок, безопасность, криминология, общая защищенность.*

Nazar O. Yarmysh

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

THE CONCEPT OF PUBLIC SAFETY

Abstract. *Achievements of civilization in technical, humanitarian, natural and converting and other areas provide nowadays quite comfortable vital activity of a human in terms of developed infrastructure of localities, generally available natural resources, decisiveness of the state apparatus within*

the interaction with civil society institutions to regulate social contradictions, high-level political, contractual public and private, private and legal practice both within the state and at the international level. However, the dialectic of motion of materiality and energy in social space can not be described by linear laws, therefore, along with the more or less obvious benefits and opportunities of civilized, harmonious development of modern personality destructive patterns of human activity increasingly find their expression in recent decades. Their range and combinations are so wide multivariate that the need in their understanding dictates the primary need to use synthetic concept that would introduce these manifestations to the unified phenomenological discourse and would provide an opportunity to carry out scientific research at the system level. The category of "public safety" is usually used as such a concept in science. It is quite voluminous and, at the same time, unexplored.

Theoretical developments of the nature and problems of guaranteeing public security were the interest of a number of lawyers specialized in administrative law, criminalistics, criminologists. However, despite the significant achievements of researchers in developing on the conceptual level the content and original aspects of public safety, a number of scientific provisions are incomplete, and some are controversial; there is a mix of related concepts (including internal, national, international, public, social security, etc.) implementation of terms-phantoms into doctrinal circulation is unjustified. These terms do not indicate the separate phenomenon of the objective reality, complicating understanding the phenomenological section of people safety.

The article's objective is a comprehensive study of the concept of "public safety".

At present time, there is no a unified vision of the content of public safety in the science. Existing views vary both in substantive and attributive traits. The author of the article provides a comprehensive study of the concept of "public safety". The critical analysis of scientific views of scholars on the concept of "public safety" is accomplished. The author's definition of the concept of "public safety" is offered.

Public safety is a multi-level, multidirectional, dynamic phenomenon, which reflects functionally capable parameters of the system of specialized entities protecting the population from threats (their neutralization and prevention) of industrial, criminogenic, other anthropogenic and natural deterministic nature as well as the state of social and personal peace based on a balance between existing and potential threats and available and possible state of protection from them, which provides normal, progressive development of social groups and the population of the state as a whole, the realization of human potential.

Key words: *public safety, public order, security, criminology, total security.*